

A nem magyar állampolgárok jogairól az 1911. évi I. törvénycikk alapján

NACSA MÓNIKA
SZTE ÁJTK Magyar Jogtörténeti Tanszék
SZTE ÁJTK Doktori Iskola
PhD ösztöndíjas hallgató

1. Bevezető

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az 1911. évi I. törvénycikk (Pp.) azon rendelkezéseit, amelyek a külföldi természetes személyekre vonatkoztak. Ennek érdekében a tanulmány először meghatározza azokat a fogalmi elemeket, amelyek mentén a Pp. vonatkozó rendelkezései értelmezésre kerülnek. Ezek a fogalmak az alábbiak: állampolgárság, nem magyar állampolgár, a külföldi peres fél. A tanulmány kizárólag a Pp. azon rendelkezéseit vizsgálja, amelyek a magyar állampolgár peres felekhez képest eltérő szabályokat állítottak fel a külföldi peres felekre.

2. Az állampolgárság fogalmához

„Az állampolgárság fogalmának kialakulása és a tételes közjogba történő beékelődése a polgári átalakulás terméke.”¹ „Az állampolgárság egy természetes személynek az adott államhoz való tartozását fejezi ki. A két fél között a jog által szabályozott viszony jön létre, amelyből jogok és kötelezettségek származnak.”² „Ha az állampolgárságra, mint a jog egyik intézményére tekintünk, akkor azt is mondhatjuk, hogy azon jogszabályok összessége, amelyek az állampolgárság megszerzésének és elvesztésének eseteit rögzítik. A jogintézményi felfogás az állam szuverenitásával indokolható, hiszen saját maga határozta meg azokat a feltételeket, amelyek alapján valaki megszerezhetette, vagy éppen ellenkezőleg elveszíthette a honosságát.”³

A fentiek alapján magyar állampolgárnak az minősült, aki „a magyar államhoz tartozott.”⁴ „A külföldiek és az állampolgárok jogi státusukat tekintve el-

¹ Varga Norbert PhD: *A magyar állampolgársági jog a 19. században (Az első állampolgársági törvény [1879:L. tc.] előzményei, dogmatikai alapja és gyakorlata 1880–1890)* (PhD értekezés), Miskolc 2009. 55. o., ugyanezen témában továbbá, lásd: Varga Norbert: *Short history of the first citizenship act in Hungary*. In: Зборник Радова (Collected Papers). Главни уредник (Editor in chief): Др Драгиша Дракић. XLIII. 1/2009. Novi Sad Faculty of Law, Serbia, 2009., 463–488. o., Varga Norbert: *The Public Law and the Private Law Nature of Citizenship*. In: Ovidiu Tutomir (ed.): *Studii Şi Cercetări Juridice Europene, Volumul Conferinţei Internaţionale a Doctoranzilor în Drept organizată de Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara şi Centrul European de Studii şi Cercetări Juridice Timişoara*, Wolters Kluwer, Temesvár, 2009., 873–879. o.

² Varga: *PhD értekezés*. 56. o.

³ Varga: *PhD értekezés*. 80. o., Varga: *The Public Law and the Private Law Nature of Citizenship*. 874. o.

⁴ Varga: *PhD értekezés*. 84. o.

tértek egymástól. A jog- és cselekvőképességet az állam magánjogi szabályai határozták meg. A közhatalom irányításában csak az állampolgár vehetett részt politikai jogainak gyakorlásán keresztül. Általában a viszonyosság érvényesült, amely alól azonban voltak kivételek mind a magánjog, mind pedig a közjog terén.”⁵

3. A külföldi peres fél fogalmához

A magánjog volt az a szabályrendszer, amely meghatározta, hogy a jog- és cselekvőképesség fogalmát és tartalmát.⁶ Azt előljárójában ki lehet jelenteni, hogy a polgári perjog fogalmi rendszere nem az állampolgár/nem állampolgár keretrendszerben gondolkodott elsődlegesen, hanem a joganyagokat a perbeli pozíciójuk alapján osztotta fel. Ahol a közjogi szabályrendszer megkívánta (lásd a külföldiek joga), ott megfelelő módon differenciált.⁷ „A perbeli cselekvőképességre általában úgy, mint a magánjogira nézve nem a lakhely, hanem a honosság az irányadó.”⁸ Ennek érdekében tehát a Pp. kapcsán azt kell tisztázni, hogy a perrendtartás milyen perjogi jog- és cselekvőképességet határozott meg. A Pp. 70.§ értelmében „Fél lehet az, aki a magánjog szerint jogképes.”⁹ A törvényszöveghez fűzött indokolás értelmében a perjogi jogképeséggel „a gyakorlatban összesen a magánjog szerinti jogképeséggel. A kinek jogai és kötelességei lehetnek, az a perben is lehet fél.”¹⁰ Ez a rendelkezés tehát nem tartalmazott megkülönböztetést.

A Pp. főszabályként rögzítette, hogy „perbeli cselekvőképessége mindenkinek van, a ki szerződéssel lekötöztetheti magát.”¹¹ Ennek a rendelkezésnek az indokolásban nem volt olyan magyarázat, amely a külföldiekkel kapcsolatban bármilyen többlet információt tartalmazott volna. Ebből arra lehetne következtetni, hogy a Pp. nem differenciálta a perbeli jog- és cselekvőképességet az állampolgársághoz köthető módon. Azonban a Pp. 74. § értelmében: „Nem magyar állampolgár perbeli cselekvő képességének hiánya nem vehető figyelembe, ha őt ez a képesség a perbírótság joga szerint megilleti. Ez a szabály azonban nem zárja ki, hogy helyette a külföldi jog szerint erre jogosult törvényes képviselője felléphessen.”¹² A szabályanyag első olvasatra alapos magyarázatot érdemel. A törvény indokolás értelmében a nem magyar állampolgárnak, ha saját joga szerint jog- és cselekvőképessége volt, akkor a magyar bíróságnak a magyar jog szerint folyamatban lévő polgári peres eljárásban is

⁵ Varga: *PhD értekezés.* 84. o.

⁶ Plósz Sándor: *Magyar polgári törvénykezési jog.* Szent István Társulat, Budapest 1906. 290. o.

⁷ Magyary Géza: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai.* In: *Jogi Értekezések*, (szerk: Balogh Jenő), Singer és Wolfner, Budapest, 1902. 22. o.

⁸ Kovács Marcell: *A polgári perrendtartás magyarázata Második Kiadás.* Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1927. 281. o.

⁹ 1911. évi I. törvénycikk, *Corpus Iuris Hungarici* digitális változat

¹⁰ 1911. évi I. törvénycikk indokolása a polgári perrendtartásról, *Corpus Iuris Hungarici* digitális változat, Gaár Vilmos: *A magyar polgári perrendtartás magyarázata.* Atheneum, Budapest, 1911. 58. o.: „Vagyis perképeség és jogképeség azonos fogalmak.”

¹¹ Pp. 71. §, Gaár: i. m. 58. o.: „Ez a perbeli cselekvőképesség összeesik azzal a képességgel, hogy valaki magát szerződéssel lekötse.”

¹² Pp. 74. §.

jog- és cselekvőképesnek kellett elismernie. Az indokolás értelmében ez az elv a nemzetközi magánjogból következett, „törvényi kijelentésre nem szorul.”¹³ Az indokolás értelmében a Pp. 74. § akként kellett értelmezni, hogy az arra az esetre tartalmazott szabályozást, ha a nem magyar állampolgárnak a saját joga szerint nem volt perbeli cselekvőképessége. A törvény erre az esetre rögzítette (így válik érthetővé a szabályanyag), hogy a perbeli cselekvőképesség hiánya nem vehető figyelembe, ha a perbíróság előtt van cselekvőképessége.¹⁴ Ez a szabály azt jelentette, hogy a perjog nem vette figyelembe a külföldi peres fél saját joga szerinti cselekvőképességének a hiányát. Azaz, a nem magyar állampolgár perbe léphetett, úgy, hogy a saját joga szerint törvényes képviselője válhatott jogosulttá a magyar bíróság előtt képviselődésére.¹⁵

A fenti szabály azért volt jelentős, mert azzal, hogy a magyar perjog nem vette figyelembe a nem magyar állampolgár saját joga szerinti cselekvőképességének hiányát, lehetőséget teremtett arra, hogy a nem magyar állampolgár pereljen és perelhetővé váljon magyar fórum előtt. Perbíróság tehát az a bíróság volt, amely előtt az igény érvényesítése iránti eljárást megindították, azaz praktikusán a magyar bíróság. Így a magyar bíróság nem csak az elé vitt jogkérdésben mint érdemi főkérdésben dönthetett, hanem a felek perbeli jog- és cselekvőképességéről is.¹⁶

Van olyan álláspont, amely szerint a külföldiek fentebb bemutatott cselekvőképessége feltételes cselekvőképesség volt és csak akkor nyert elismerést, ha a külföldi fél törvényes képviselő által lépett fel a perben.¹⁷ Ugyanakkor nem ez volt az egyetlen tudományos magyarázata a vonatkozó törvényi rendelkezésnek. Gaár Vilmos királyi ítélőtáblai bíró álláspontja szerint „nem lesz tehát a külföldi perbeli cselekvőképességgel felruházva, csak ennek hiánya nem vehető figyelembe.”¹⁸ Kovács Marcell nyugalmazott királyi kúriai bíró is akként érvelt, hogy „Ha a külföldi honosnak saját joga szerint perbeli cselekvőképessége nincs, ilyenkor őt a Pp. sem ruházhatja fel.”¹⁹ Tehát, a többségi tudományos álláspont nem feltételes cselekvőképességről beszélt, hanem a magyar bíróságokra irányadó jog alapján egy negatív tartalmú rendelkezéssel („figyelembe nem veheti”) biztosított a jogkeresőnek lehetőséget a perlésre a külföldivel szemben, vagy a külföldi fél számára. A jogi konstrukciót nem lehet fikciónak tekinteni, azonban lényegét tekintve ahhoz közeli jogalkotási eredmény.

A peres felekre vonatkozó részből, hogy a jog- és cselekvőképesség oldalán nem tartalmazott főszabályként kizárást a nem magyar állampolgárokat. Az is egyértelmű volt, hogy a mind szélesebb igényérvényesítés útját képviselte, mert akkor is perlési és perelhetőségi jogot engedett a nem magyar állam-

¹³ Indokolás 74.§-hoz, Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 25. o., Gottl Ágoston: *Polgári perrendtartás magyarázatokkal*. Franklin Társulat, Budapest, 1911. 68. o.

¹⁴ Gaár: i. m. 62. o.: „a magyar törvény szerint magát szerződéssel lekötheti”

¹⁵ Gottl: i. m. 69. o.

¹⁶ Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 33. o., Plósz: i. m. 291. o.

¹⁷ Magyary Géza: *Magyar polgári perjog*. Franklin Társulat, Budapest, 1931. 168. o.

¹⁸ Gaár: i. m. 62. o.

¹⁹ Kovács: i. m. 281. o.

polgárnak, ha esetlegesen saját joga szerint perbeli cselekvőképessége hiányzott. Ugyanakkor a magyar perjog sem adott olyan külföldi félnek cselekvőképességet, akinek saját joga szerint az hiányzott.

Érdeemes megnézni, milyen fogalmi rendszerrel operált a Pp.: külföldi helyett a nem magyar állampolgár terminust használta, amelyet a fentebb bemutatott fogalmi meghatározás után akként kell értelmezni, hogy nem magyar állampolgár az, aki nem tartozik a magyar államhoz.²⁰ A Pp. szakirodalma azonban a nem magyar állampolgárt egyenértékűnek tekintette a külföldivel ezért a tanulmány is a továbbiakban a külföldi terminológiát alkalmazza.²¹

4. A külföldi felperes és alperes helyzete a magyar polgári perben

A témában Magyary Géza önálló tanulmánya kiemelendő, amelynek A magyar polgári perjog nemzetközi vonatkozásai címet adta.²² Általánosságban azonban elmondható, hogy a perjogi elmélet kifejezetten a Pp. ezen rendelkezéseinek, tehát a külföldiek joga a Pp.-ben, nem szentelt túl nagy figyelmet. A külföldiekre vonatkozó szabályok és azok kérdései egyéb jogintézmények kapcsán merültek fel.²³

4.1. A külföldi felperes jogállásához

Amennyiben külföldi kívánt magánjogi igényt érvényesíteni Magyarországon, úgy főszabályként azt tőle megtagadni nem lehetett. A Pp. vonatkozó szabálya²⁴ értelmében kizárólag akkor léphetett a perbe érvényesen, ha az alperes kérelmére²⁵ a perköltség és az ítéleti illeték fedezeteként perlési óvadékot helyezett a bíróságnál letétbe.²⁶ Ennek kifejezetten az volt a célja, hogy ha az alperes pert nyert, akkor ebből az összegből költségeit fedezni tudta. Az állampolgárság és nem a lakhely volt a meghatározó körülmény a biztosítékadási kötelezettség megállapításánál.²⁷ Az óvadékadási kötelezettség a külföldi felperest terhelheti külföldi alperessel szemben.²⁸ Amennyiben a külföldi alperes viszontkeresettel élt, úgy vele szemben értelemszerűen a külföldi felperes is követelhetett biztosítéket magyar bíróság előtt folyamatban lévő polgári perben.²⁹ A fenti szabály alól azonban ismert a perjog kivételeket.

²⁰ Kovács: i. m. 282. o.: „Közömbös e § alkalmazásában, hogy a hazai bíróság előtt félként szereplő külföldi honos a külföldön vagy belföldön tartózkodik-e.”

²¹ Plósz: i. m., Gottl: i. m., Gaár: i. m., Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*, Kovács: i. m.

²² Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*.

²³ Az irodalom a nemzetközi magánjog körében tárgyalta az egyes külföldi feleket megillető jogokat.

²⁴ Pp. 124. §.

²⁵ A kérelem lehetett előzetes és a perbe bocsátkozást követően utólagos is: Pp. 124. § és 125. §.

²⁶ Magyary: *Magyar polgári perjog* 164. o., Kovács Marcell: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1927. 401. o.: Nem tartozott ide az előzetes bizonyítási eljárás és a fizetési meghagyásra indult eljárás., Gaár: i. m. 103. o.: „nálunk a perköltség biztosításának intézménye nem volt ismeretes”

²⁷ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 400. o.

²⁸ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 400. o.

²⁹ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 400. o.

Amennyiben nem állt fenn alaki viszonyosság a külföldi személy államával,³⁰ úgy a magyar fórum köteles volt *ex officio* a megtorlás intézményét alkalmazni, ami azt jelentette, hogy a külföldinek keresetelési joga nem volt itthon.³¹ Tehát, az alaki viszonyosság hiányában a külföldi személyt kifejezett hátrány érte a magyar igazságszolgáltatási rendszerben, hiszen jogvédelmet nem nyújtotta, úgy az alperes pergátló kifogása alapján a bíróság köteles volt a felperes kereseti kérelmét elutasítani.³² Kovács Marcell ugyanakkor 1927-es magyarázatában arról írt, hogy a viszonyosságnak „materiálisnak” kell lennie.³³ A materiális viszonyosságot Kovács akként értelmezte, hogy a külföldit ugyanolyan eljárásban kellett részesíteni, mint a magyar felet. Ennek konkrét perjogi értelme: ha a magyar félnek nem kellett az illető külföldi államban biztosítékot adnia, akkor a külfölditől sem követelheték azt meg.³⁴

Ugyanakkor a perlési óvadék letétbe helyezésére vonatkozó szabály alól a magyar jogrendszer több kivételt is ismert, amelyekre úgy kellett tekinteni, mint a jogvédelem kereteit tágító intézkedésekre. Amennyiben a külföldi személy állama a magyar állampolgártól sem követelte meg³⁵ „megfelelő esetben” az óvadék adását, úgy a magyar bíróságnak is el kellett utasítania az alperes abbéli kérelmét, amely a külföldi felperes biztosítékadási kötelezésére vonatkozott. A biztosítékadási kötelezettség alól ugyancsak mentesülési lehetőség volt az államok közötti nemzetközi szerződés, amennyiben a megállapodás előírta, hogy az aláíró felek honosai a másik fél bírósága előtti eljárásban mentesülhettek. A mentesülés körébe tartozott továbbá az az esetkör, amikor a Pp. 113. § értelmében ún. szegénységi jogra hivatkozott a külföldi felperes.³⁶ A magyar belső jogon túl a nemzetközi kereskedelem joga is tartalmazott korlátozó rendelkezéseket a biztosítékadási kötelezettség alól.³⁷ A kivételektől rögzítő szabályanyagról megállapítható, hogy azt nem kizárólag belső jogi szabályok határozták meg, továbbá a belső jogi szabályokon belül is felvetődik a jogforrási rendszerben az egyes jogforrások, tehát jelen esetben a törvény és a miniszteri rendelet közötti hierarchia kérdése, azaz egy törvényben megállapított főszabály alól mennyiben engedhetett kivételt egy elvileg alacsonyabb rendű jogszabály.

Kovács magyarázata szerint a biztosítékadási kötelezettségre történő felhívást még a perbe bocsátkozás előtt kellett az alperesnek ún. pergátló kifogás-

³⁰ Gottl: i. m. 107. o.: A viszonyosságot nem az ítélet végrehajtása tekintetében követelték meg.

³¹ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 162. o.

³² Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 23. o., Gottl: i. m. 109. o.

³³ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 401. o.

³⁴ Erről a viszonyosságról és a hágai egyezményben részes egyes államok jogáról bővebben az 1909. évi XIV. törvénycikk rendelkezett.

³⁵ Vagy azért, mert nem volt külföldire vonatkozóan ilyen speciális szabály, vagy azért mert, egyáltalán nem ismerte az adott külföldi állam joga a perlési óvadék intézményét, erről lásd: Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 402. o.

³⁶ Pp. 113. §. A szegénységi jog megadása következtében a fél: (...) 2. a perköltség fedezéseül nem köteles biztosítékot adni; (...).

³⁷ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 401. o., *A nemzetközi fuvarozási szerződés a berni egyezmény alapján, a magyar jogrendszerbe az 1892. évi XXV. törvénnyel került átültetésre, továbbá a dunai hajózással kapcsolatos perek, amelyekről külön igazságügy-miniszteri rendelet szólt.*

ban megtennie, amennyiben valószínűsítette, hogy a felperes külföldi, tehát a Pp. 124.§ alapján.³⁸ Ebben a kérdésben irreleváns volt, hogy a felperes bírt-e Magyarországon lakhellyel a vagy hogy volt-e vagyona. Vélelemnek nem volt helye, amennyiben kétség merült fel az előkérdés tisztázása során, úgy az igazságügyért felelős miniszter nyilatkozatát kellett kérni, amely aztán a konkrét jogvitában irányadó volt.³⁹ A biztosítékot bírói letétbe kellett teljesíteni, amely biztosíték természetesen a külföldi felperes (vagy esetleg külföldi alperes) tulajdona maradt.⁴⁰

A Pp. szerint a külföldi felperes biztosítékadási kötelezettségére vonatkozó szabályokat a polgári peres eljárásban egyéb, biztosítékadási kötelezettséget előíró esetekben is megfelelően kellett alkalmazni.⁴¹ Elsődlegesen a bíróság mérlegelése, másodlagosan az alperes nyilatkozata volt irányadó a biztosíték mennyiségre és annak nemére.⁴² Másodlagosan, ha az alperes nem nyilatkozott, a Pp. a bíróság jogkörébe utalta ennek a kérdésnek a rendezését. A *biztosíték nemének* kérdésében a jogegyenlőség magyar állampolgár és külföldi között megbomlani látszott, ugyanakkor véleményem szerint ez nem kifejezetten a novesság kérdésére, sokkal inkább a biztosíték jellegére volt visszavezetendő. Nevezetesen, amennyiben a külföldi felperes a biztosítékot nem készpénzben, hanem óvadékképes értékpapírban adta, úgy ennek az értékpapírnak nem a teljes értékét vették figyelembe biztosítékként, csupán annak $\frac{2}{3}$ -át.⁴³ A szabályozás a bírói mérlegelés lehetőségét ebben a részletkérdésben is fenntartotta. Óvadékképes értékpapír csak olyan értékpapír lehetett, amellyel az egykori budapesti tőzsdén kereskedni lehetett, azaz a közforgalom tárgyát képező értékpapírok⁴⁴ lehettek azok.

Magyary szerint akkor kellett az óvadéket visszaadni, ha „nincs szükség arra.”⁴⁵ Ez akkor volt lehetséges, ha a felperes kereseti kérelmének a bíróság helyt adott, vagy ha a biztosíték adásának oka megszűnt a per folyamán. A megszűnés ténye azt jelentette, hogy a per maga megszűnt anélkül, hogy a felperesnek ezzel az összeggel helyt kellett volna állnia, vagy nevezetesen a külföldi minőség szűnt meg az eljárás folyamán.⁴⁶

³⁸ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet.* 402. o.

³⁹ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet.* 402. o.

⁴⁰ Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet.* 402. o.

⁴¹ 1912. évi LIV. törvény a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről, Corpus Iuris Hungarici digitális változat, 44. § A 42. § utolsóelőtti bekezdése hatályát veszti és a biztosítás módjára a Pp. 127. §-a irányadó.

⁴² Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet.* 407. o., Elsődlegesen a „bíró szabad mérlegelését” tekintette irányadónak, míg másodlagosan ír arról, hogy az alperest felhívhatta a bíróság nyilatkozattételre., Ezt az álláspontot követi Gaár: i. m. 105. o.

⁴³ Magyary: *Magyar polgári perjog.* 165. o.

⁴⁴ Magyary Géza: *Értékpapírok a polgári törvénykönyv tervezetében.* Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése, Budapest, 1902. 23. o.

⁴⁵ Magyary: *Magyar polgári perjog.* 165. o.

⁴⁶ A témában bővebben lásd dr. Varga Norbert: *A kettős állampolgárság kapcsán felmerülő dogmatikai kérdések a dualizmus közjogában.* In: Emlékkönyv Dr. Ruzsoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára (szerk.: Balogh Elemér, Homoki-Nagy Mária). In: Acta Jur. et Pol., Szeged, Tom. LXXIII., Fasc. 1–64. (szerk.: Homoki-Nagy Mária) SZTE JGYPK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2010. 905–925. o.

A jogirodalom⁴⁷ meghaladottnak tartotta a Pp. szerinti, a külföldi felperes perlési óvadék adására vonatkozó kötelezettségét. Oka lehetett ennek az is, hogy a fentebb ismertett szabályanyag lényegében a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. törvénycikk 9.§-ban foglaltakkal egyezett meg.⁴⁸ A sommás eljárásról szóló jogszabály és a Pp. életbe lépése között több, mint két évtized telt el, amely időszak alkalmas volt arra, hogy a bíróságok gyakorlata, ahol indokolttá vált, tágította, esetleg elmozdította a jogéleletet a tételes, írott szövegtől. Ezért helyeselhető Magyary azon megállapítása, amely szerint „ehelyett a külföldi felperest a költségben elmarasztaló határozat külföldön is elismertessék végrehajthatónak.”⁴⁹

4.2. A külföldi alperes jogállásához

Főszabályként a külföldi alperessel szemben polgári peres úton lehetett igényt érvényesíteni. A külföldi alperessel szemben alkalmaznia kellett a magyar bíróságnak az ügynevezett külföldi jogból átvett illetékességet. Ennek az illetékességnek a célja abban volt keresendő, hogy a felperes „olyen helyen pereljen, ahol neki ez a legalkalmasabb.”⁵⁰ Ez osztrák mintára lényegében egy védekezési elv beemelése volt a magyar Pp.-be.⁵¹

A Pp. 46. § alapján „Ha más államban magyar állampolgár ellen polgári pereket az előtt a bíróság előtt is meg lehet indítani, a mely e törvény szerint ezekben a perekben vagy egyáltalában nem, vagy nem ugyanugy volna illetékes, akkor annak az államnak polgárával szemben az e törvényben megállapított illetékességen kívül ezt az illetékességet is lehet alkalmazni.” Ez tehát azt jelentette, hogy a magyar Pp. megállapított általános illetékességi okokat és esetlegesen kizárólagos illetékességi okokat főszabályként. Majd járulékosan, a magyar bírói illetékesség körét bővítve, kimonta, hogy ha egy magyar állampolgárral szemben külföldön olyan illetékességre alapítottan folytatnak eljárást, amelyet a magyar jog nem ismer el, akkor a magyar bíróság az adott külföldivel szemben alkalmazni fogja ugyanezen illetékességi szabályokat. Tehát a külföldi jogból átvett illetékesség lényegében kivételes illetékessége volt a magyar bíróságnak.⁵² Ezért tekintették „szigorúbb elbánásnak”⁵³ a külföldi jogból átvett illetékességet.

A kedvezőbb jogvédelem kategóriáját jelentette a területenkívüliség, amely a külföldiek meghatározott alanyi körét érintette.⁵⁴ A területenkívüliség privi-

⁴⁷ Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 24. o.

⁴⁸ 1893. évi XVIII. törvénycikk a sommás eljárásról, Corpus Iuris Hungarici digitális változat, 9.§ Felperes, ha külföldi, alperes kívánatára a perköltség és az ítéleti illeték fedezéseül biztosítékot tartozik adni.

⁴⁹ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 166. o., ezt az álláspontot képviselte Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Harmadik füzet*. 399. o., továbbá Gaár: i. m. 103. o., Gottl: i. m. 107. o.

⁵⁰ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 134. o.

⁵¹ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 135. o.

⁵² Gottl: i. m. 48. o.: A vonatkozó jogszabályi rendelkezés a szerző szerint az Ausztriával akkor meglévő intenzív kereskedelmi kapcsolat eredményeként került a törvénybe akként, hogy az megegyezett az osztrák polgári perrendtartás vonatkozó részével (101. §.)

⁵³ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 166. o.

⁵⁴ Pp. 9. §, Magyary: *Magyar polgári perjog*. 166. o., Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 28. o.

legizált helyzetet teremtett a külföldiek számára.⁵⁵ Ez azt jelentette, hogy csak bejegyzésükkel vagy önkéntes alávetéssel lehetett őket alperesként perbe vonni.⁵⁶ Egyetlen ügykör volt, amelyben nem érvényesült a területenkívüliség elve, ez pedig a meghatározott ingatlanügyekre alapított peres eljárás volt.⁵⁷ A korabeli nemzetközi jog értelmében területenkívüliséget élveztek: a külföldi állam diplomáciai képviselői, továbbá azok családtagjai, hivatali tisztviselői és a megbízó állami kötelékbe tartozó szolgaszemélyzetük, továbbá a külföldi államfők, valamint maga a külföldi állam is.⁵⁸ Magyary szerint a nemzetközi jogi normaanyag bizonytalansága a területenkívüliséget élvezőkkel kapcsolatban a perjogban is kétségeket szülhetett.⁵⁹ Magyary álláspontja szerint a törvény szövegét megszorítóan kellett értelmezni. A törvény értelmében az igazságügyért felelős miniszternek kellett nyilatkozatot kiadnia a területenkívüliségről. A területenkívüliség elve összfüggést mutatott a szuverenitás eszméjével, amely az állam sajátja, jelleg adó ismérve.

⁵⁵ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 166. o.

⁵⁶ Gottl: i. m. 21. o., Gaár: i. m. 14. o.

⁵⁷ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 166. o.

⁵⁸ Magyary: *Magyar polgári perjog*. 167. o., Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Második Kiadás*. 118. o.

⁵⁹ Magyary: *A magyar polgári perjog nemzetközi vonásai*. 34. o., Kovács: *A polgári perrendtartás magyarázata Második Kiadás*. 119. o.: A területenkívüli személyek alávetéssel az ún. Főudvarnagyi bírósághoz fordulhattak az 1909. évi XVI. törvény alapján.